

על סקר מיומנויות מבוגרים בעולם ובארץ

צביקה אמיר וחיים פורטנוי

רקע כללי – הצורך בסקר

האם מה שלמדת בתיכון או באוניברסיטה ישרת אותך בעתיד? אילו מיומנויות נדרשות מאתנו לביצוע עבודתנו? האם רכישת מיומנויות חדשות יכולה לסייע לנו במציאת עבודה בעתיד? על שאלות אלה ורבות אחרות יענה סקר חדש שעורכת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: סקר מיומנויות.

סקר מיומנויות הוא הסקר הבין-לאומי המקיף ביותר שנערך אי-פעם בנושא כישורי בוגרים (The Program for the International Assessment of Adult Competencies). הסקר מעריך את כישוריהם של בני 16-65 במדינות המשתתפות בו. הוא מתמקד בכישורי מפתח הנדרשים לאנשים בעידן המידע, כדי להשתתף באופן מוצלח בחיי הכלכלה והחברה של המאה העשרים ואחת. ארגון המדינות המפותחות (OECD) הוא היוזם והמארגן של סקר זה ומשתתפים בו למעלה מ-200 אלף נדגמים ביותר מ-30 מדינות מפותחות, ובכללן ישראל. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עורכת את הסקר בישראל, ששלב הפילוט שלו הסתיים בחודש יולי 2013. הסקר עצמו צפוי לצאת לדרך בחודש אפריל 2014 ויימשך כשמונה חודשים. סוקרי הלמ"ס יגיעו למדגם של כ-10,000 בני אדם המייצגים את האוכלוסייה הבוגרת בישראל ויאספו נתונים שיאפשרו ללמוד על מיומנויות היסוד המאפיינות את האוכלוסייה בארץ.

מיומנויות – הגדרה

במקביל להתפתחות הטכנולוגית המהירה המאפיינת את העולם המערבי וישראל בכללו, משתנות המיומנויות הנדרשות מהפרט המבקש להשתלב באופן אפקטיבי בחברה המודרנית ובשוק העבודה. מחקרים מראים שככל שרמת המיומנות גבוהה יותר, כך יכול האדם לשפר את רווחתו, את תחושותיו ואת בריאותו. הסקר מודד כישורים בסיסיים – אוריינות בשפה, אוריינות מתמטית וכישורים הנדרשים לפתרון בעיות בסביבה טכנולוגית בעידן המידע.

צביקה אמיר הוא מנהל סקר המיומנויות בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. חיים פורטנוי הוא ראש תחום סטטיסטיקה של חינוך והשכלה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, וחבר בצוות המנהל את סקר המיומנויות.

אנו יודעים שנדרשות מיומנויות רבות לצורך ביצוע מטלותינו היומיומיות ובתחום עיסוקינו: מיומנויות או כישורים לעבודת צוות, כושר שכנוע, העלאה על הכתב של רעיונות, חדשנות ועוד תחומים רבים. מחקרים מראים שבדרך כלל רמות המיומנות בתחומים השונים קשורות באופן הדוק לשלוש מיומנויות הנחשבות למיומנויות יסוד או לכישורים בסיסיים. ארגון ה-OECD בחר במיומנויות היסוד כנושא הנחקר גם משום שניתן למדוד את המיומנויות האלו באמצעות מכשירי מדידה מודרניים שבמדינות המפותחות משתמשים במקצתם כבר עשרות שנים. מתוצאות המדידה מופקת תועלת המתבטאת, בין השאר, במעמדה הכלכלי והחברתי של אותן מדינות. ממצא מעניין במחקרים שבוצעו הוא שהמיומנויות הנדרשות בעיסוקים שונים במדינות שונות – דומות. כלומר, המיומנות של נהג מונית בפינלנד דומה לזו של נהג מונית באיטליה או לזו של נהג מונית באוסטרליה. לכן ניתן לבנות 'מפות מיומנות' של העיסוקים השונים ולהשוות מול בסיס זה תוצאות של מגזרים מסוימים ולאתר חריגים. בעולם קיימות תוכניות ייעודיות לשיפור מיומנויות בעיסוקים ספציפיים (אוספי-חציר, קברנים, מלצרים, חדרניות וכו'), מתוך ידיעה ברורה ששיפור המיומנויות אצלם יביא לשיפור תפוקתם, יסייע בקידום ובניודם, יגביר את התועלת לעובד ולמעסיקו, ומתוך כך גם לחברה שבה הוא חי ולכלכלה בכלל. במדינות שבהן הנושא מפותח וקיימת כבר מסורת של עשרות שנות מדידה והתייחסות ככלי משמעותי בקביעת המדיניות וקידום החברה והכלכלה, קיימת תמימות דעים לגבי ההצדקה הכלכלית שבהשקעה בשיפור המיומנויות. עקב זאת, ההשקעות בקידום מיומנויות מתחלקות, כמעט באופן מאוזן, בין המדינה, ארגוני העובדים והמעסיקים, המעסיקים והפרטים.

רקע תאורטי

'התוצאות הכלכליות אינן נגזרות מן החינוך עצמו אלא מן הכישורים הנלמדים' – כך מקובל היום לחשוב. אנו יודעים שעל מערכת החינוך מוטלות מטלות רבות; אחת מהן היא – או צריכה להיות – הכשרה לשם פיתוח יכולת תעסוקתית. היבט זה נמדד בסקר המיומנויות, וכמובן קיימת בו התייחסות למקורות הכשרה נוספים (הבית, הצבא, שירות לאומי, הרחוב, חוגים, החינוך הבלתי פורמלי, מקום העבודה ועוד).

כישוריו של האדם ניתנים לחלוקה לשתי קבוצות: האחת – כישורים מובנים, והשנייה – כישורים גמישים. הכישורים המובנים נמצאים בתהליך גידול במהלך חיי האדם, והגמישים עולים בתחילה, ועם הזמן יורדים. ה'גמישים' מושפעים מלימודים. ב-PIAAC מנסים למתוח קו ביניים בין שתי הקבוצות.

בחברה מזדקנת, מאבדים כישורים בקצב גבוה יותר מהקצב שבו צעירים רוכשים כישורים חדשים בתהליכי הכשרה, על פי העיקרון 'אם אין אתה משתמש בו – אתה מאבד אותו'. ישנן שיטות ופעולות המסייעות בהאטת קצב האובדן ובהרחבת השימוש. מיפוי חוצה מדינות, בכל

קשת הגילים, מאפשר זיהוי של עוצמות שימוש בכישורים מול קצבי האובדן שלהם. בדרך כלל הכשרה בלתי פורמלית משפיעה יותר מהכשרה פורמלית, ולכן מדינות רבות מעודדות סוג זה של הכשרה המגשר על פערים ארגוניים מובנים.

בתכנון הסקר ויתרו מראש על חקר נושאים חשובים אחדים, בגלל הרצון להימנע מאורך מופרז של הריאיון, מחסור בתימוכין אקדמיים מספקים ומגבלות מדידה. בין הנושאים שלא כוסו: שאלות למובטלים, בחינת כישורי עבודת צוות, והכשרה בלתי פורמלית מחוץ למקום העבודה.

בחירת השאלות תואמה כך שניתן יהיה להשוות בין נתוני PIAAC לנתוני סקרים קודמים בנושאים דומים, כגון IALS ו-ALL.¹

מיומנויות היסוד הנמדדות

אורייונות קריאה (literacy): היכולת להבין מידע ממגוון סוגי טקסט ולהשתמש בו. בישראל מבוצעת הבדיקה ביחס לשפות עברית או ערבית או רוסית. השאלות והטקסטים נוגעים לצורות הצגה מוכרות כגון מודעות, הוראות שימוש, ידיעות בעיתון וכדומה.

אורייונות מתמטית (numeracy): היכולת להשתמש, ליישם, לפרש ולהעביר הלאה מידע ומושגים מתמטיים. זוהי מיומנות חיונית בעידן שבו אנשים נתקלים בחיי היומיום שלהם בכמות הולכת וגדלה של מידע מספרי ומתמטי. הכישורים המתמטיים משולבים בכישורי קריאה וכתובה, וחשוב להעריך את היחס ביניהם. הבדיקה מתייחסת לביצוע חישובים בסיסיים המשמשים בחיי היום יום. לנבדקים מותר להיעזר במחשבון (שהמראיין מספק).

פתרון בעיות בסביבה טכנולוגית (problem solving in technologically rich environment): היכולת למצוא ולהעריך מידע ממקורות שונים ולהשתמש בו לשם פתרון בעיות, כגון חיפוש ספר בספרייה או ניווט בתוך אתר אינטרנט או תיאום פגישה, וכל זאת באמצעות המחשב.

השפעות כלכליות וחברתיות של כישורים נמוכים

כישורי קריאה נמוכים משפיעים, בין השאר, על היכולת לקרוא הוראות בטיחות (אי יכולת כזאת מוגדרת כמקור לתאונות), הנחיות עבודה (עניין חשוב לשוק גלובלי), הוראות שימוש (במכשירים, בתרופות וכו'), יכולת מילוי טפסים לצורך קידום בעבודה, קבלת סיוע מהרשויות.

כישורים מתמטיים נמוכים פוגעים בביצוע העבודה על ידי פועלי ייצור/בניין/חקלאות, עקב היעדר יכולת לחשב כמויות; הם פוגעים ברמת השירות של זבנים/מלצרים, ביעילות העבודה של נהגים עקב היעדר היכולת לקרוא מפה, ובצרכן שאינו יכול לחשב ולהשוות מחירים.

1 על סקרים אלה, הדומים בתפיסתם ובמתכונתם לסקר מיומנויות הנוכחי, ניתן ללמוד באתר ה-OECD בכתובת: <http://www.oecd.org/edu/country-studies/adultliteracy.htm>

היעדר כישורים לפתור בעיות בסביבה טכנולוגית פוגע ביכולת להשתלב ברשתות חברתיות אינטרנטיות, ביכולת לחפש מידע ברשת, בשימוש בתוכנות נוסח אופיס לצורכי עבודה ופנאי, ואפילו בכושר לתפעל רכב חדש או מכשיר אלקטרוני חדש שהשימוש בהם דומה לשימוש במחשב – ועדיין לא הזכרנו שימוש בכספומט או בכל אפליקציית מחשב לשירות עצמי.

ארגון ה-OECD

משימתו של הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכליים (OECD) היא לקדם מדיניות שתגרום לשיפור כלכלי וחברתי ולהעלאת רווחתם של אנשים ברחבי העולם. ה-OECD מספק פורום שבו ממשלות יכולות לעבוד יחד כדי לחלוק התנסויות ולחפש פתרונות לבעיות נפוצות. הארגון פועל עם ממשלות כדי להבין מה מניע שינויים כלכליים, חברתיים וסביבתיים. הארגון מודד את הפרייון ואת התזרים הגלובלי של סחר והשקעות, מנתח ומשווה את הנתונים כדי לחזות מגמות עתידיות. הארגון גם קובע תקנים בין-לאומיים במגוון רחב של נושאים, מחקלאות ומסים לבטיחות של חומרים כימיים. ה-OECD מעורב גם בנושאים המשפיעים ישירות על חייהם של אנשים רגילים, כמו כמה מסים וביטוח לאומי משלמים, וכמה שעות פנאי אפשריות לאנשים. הארגון מתרכז גם בהשוואה בין מדינות שונות בנושא מערכות חינוך המכניות את הצעירים לחיים מודרניים, וכיצד מדינות שונות מטפלות במערכות הפנסיה כדי לדאוג לאזרחיהן שהגיעו לגיל מבוגר. כניסת הארגון לנושא המיומנויות החלה לפני כעשרים שנה, כאשר הוא נתן את חסותו לסקרים בנושא (ALL, IALS), סקרים שהתבצעו במספר ארצות מפותחות. ממצאי הסקרים האלה וההצלחות ביישום מדיניות בעקבותיהם הביאו את הארגון לזיום סקר מיומנויות (PIAAC) – הנרחב ביותר שהתקיים בנושא. הסקר מאופיין בהקפדה על סטנדרטיות חוצה גבולות, המאפשרת השוואה ישירה של תוצאות במגוון רחב של נושאים, בחתכים שונים ובכל המדינות המשתתפות בסקר.

קביעת מדיניות

מדינות רבות המבצעות סקרים דומים כבר תקופה ארוכה משתמשות בממצאי סקרי המיומנויות לצרכים רבים. הבולט ביניהם הוא קביעת מדיניות הממשלה בנושאים שהסקר עוסק בהם. ישנן מדינות שבהן נבנו ארגונים מיוחדים לשיפור רמת המיומנויות, תוך שיתוף פעולה עם ארגוני עובדים, מעסיקים ויחידים, ובכך מתאפשר לכל שותף במערכת הכלכלית/חברתית לפעול לשיפור מעמדו וסיכויי העסקתו, תוך הגדלת תוחלת ההשתכרות שלו ושל חבריו לקבוצה. ארגון ה-OECD מיקד את המלצותיו בשבעה נושאים מרכזיים שבהם הוא מצביע בפני הממשלות של המדינות החברות בארגון על יתרונות השימוש בממצאי הסקר לקביעת מדיניות.

- **ביצוע תוכניות הכשרה ולימוד.** – בארץ אנו מודדים ביצועים כאלו באמצעות סקר PISA, המרוכז אף הוא על ידי ארגון ה-OECD ומיועד לבדוק את האפקטיביות של מערכת החינוך באמצעות בחינות הנערכות לבני 15. בסקר PIAAC אנו מודדים את היכולות של האוכלוסייה הבוגרת וכמו כן את המקורות לרכישת היכולות שבהן אנחנו עוסקים כאן. מקורות אלה עשויים לכלול את מערך ההכשרה הממוסד, את החוגים, את החינוך בבית, השפעת הרחוב, הכשרות במקומות העבודה וכדומה.
- **שיעור אנאלפביתיות וכישורי קריאה נמוכים** – בחברה המודרנית קשה לאדם להסתדר עם כישורי קריאה נמוכים או אפסיים. העיתון, הטלוויזיה, הטפסים הנדרשים בהתנהלות הביורוקרטית מול הרשויות, הספרים, הפתק שילד מביא מהמורה, התוויות שעל התרופות, הוראות השימוש הנוגעות למכשירים, התוויות על גבי המוצרים, והחשוב מכול בחברה דמוקרטית – מקורות הידע המאפשרים לבחור מתוך מודעות והבנה. בכל אלה יש כתב. אדם שאינו יכול לקרוא או מתקשה בקריאה מתנתק מסביבתו ועלול להנחיל חלק מקשייו לצאצאיו. חלקים באוכלוסייה המאופיינים ברמה נמוכה של כישורי קריאה, מאופיינים גם ברמות נמוכות של כישורים אחרים ו/או הישגים בתעסוקה והשתתפות חברתית. ההשלכות של פער כזה עלולות להגיע עד כדי הפרש של כשבע שנים בתוחלת החיים בין בעלי מיומנויות נמוכות וגבוהות. ברוב המדינות המפותחות שיעור האוכלוסייה הבוגרת בעלת כישורי קריאה נמוכים עומד סביב ה-40%. בכל המדינות מתייחסים לנתון זה כאל אינדיקטור מדאיג במיוחד ופועלים במרץ להקטנתו. ידועה במיוחד פולין שבה נמצא שיעור גבוה של אוכלוסייה בעלת מיומנויות קריאה נמוכות, וכתוצאה ממאמץ כולל הצליחה המדינה להביא לשיפור בקצב גבוה יותר ממדינות מפותחות יותר. רק כדי לסבר את האוזן: בסקר המיומנויות המקדים בישראל פגשו סוקרי הלמ"ס מספר לא מבוטל של אנאלפביתים ברמות גיל מגוונות שחלקם למדו במערכת החינוך בישראל.
- **פערים בין שוק התעסוקה למערכת ההכשרה** – קיים מתאם חיובי בין רמת ההכשרה ואיכותה לבין רמת מיומנויות היסוד, וכמובן מתאם בין רמת המיומנויות למצב התעסוקה ורמת השכר. מערכת כלכלית משוכללת אמורה להכשיר את האזרחים לעיסוקים החשובים למדינה שבהם יש מחסור בעובדים מיומנים. חלק ממצאי הסקר עשויים להצביע על פערים בתחום, והמודעות לכך תאפשר למקבלי החלטות לפעול להקטנתם.
- **רמות הון אנושי, נגישות לחינוך וניידות בין-דורית** – אנו עדים לשחיקה הולכת וגדלה של השקעות בהון האנושי, בעיקר באוכלוסייה הבוגרת של בני 30+. הדברים מגיעים לידי כך שבמגזרים מסוימים, בני 45+ נחשבים למבוגרים מדי ונדחים בפניות לעבודה אל מול צעירים יותר בעלי אותם כישורים. ברור שכלכלת המדינה מפסידה מאי ניצול כוח העבודה של האוכלוסייה הבוגרת יותר, ובוודאי נוצרת בעיה חברתית ותרבותית. ממצאי הסקר יסייעו באבחון בעיות מסוג זה ויאפשרו לפעול להקטנתן באופן ממוקד.

- **מעבר הדור הצעיר ממערכת החינוך לשוק העבודה** – על פי ניסיון הארגון, שלב זה הוא קריטי, ומצופה מהרשויות שיקדישו לו הן תשומת לב והן משאבים, מתוך דאגה למעבר חלק ונכון של הדור הצעיר משלב ההכשרה (אצלנו – הצבא והשירות הלאומי) לשלב התעסוקה. בעזרת הסקר ניתן להשוות את הממצאים למצוי במדינות אחרות ולאתר כשלים בתהליך, ובהתאם לתוצאות הניתוח לקבוע מדיניות שתביא לשיפור תהליך המעבר.
- **איתור אוכלוסיות בסיכון** – במחקרים רבים נמצא קשר ישיר בין רמת מיומנויות היסוד לרמת הסיכון של האוכלוסייה. היכולת להשוות בין תשובות הנדגם (המייצג אוכלוסייה) לרמת המיומנויות שלו, תוך השוואה כלל ארצית ובין-לאומית, מאפשרת איתור חלקים באוכלוסייה שקולם אינו נשמע אך מאפייניהם מגדירים אותם כ'אוכלוסייה בסיכון'. על רקע זה מתחייבות פעילות מידית ושינוי מדיניות של הממשלה, כדי להעלות את הסטטוס של אוכלוסייה זו. היות שמדגם הסקר מבוסס על נתוני מרשם האוכלוסין, יש למוסדות המדינה היכולת לזהות ולאתר אוכלוסיות כאלו בדיוק רב.
- **קשר בין מיומנויות קוגניטיביות מרכזיות לבין משתנים כגון נתונים דמוגרפיים, רקע חינוכי, רמת הכשרה, בריאות וכדומה.** – לעתים המדיניות משפיעה על המיומנויות. דוגמה בולטת לכך היא נורווגיה, שם המיומנויות שהתלמידים רוכשים בשנות הלימוד הראשונות שלהם גבוהות, והן דומות ברמתן למיומנויות שבארצות אחרות נרכשות תוך כדי לימודים גבוהים. בארץ אנו קוראים בעיתונות על הצורך בלימודי ליבה לאוכלוסיות חרדיות כתנאי להשתלבות בשוק התעסוקה; בסקר המיומנויות יימדדו הכישורים אל מול הצרכים, וניתן יהיה להצביע ברמת דיוק גבוהה על הפערים שניתן להקטיןם בהכשרה ממוקדת (ואולי ניתן יהיה ללמוד מהם על הצורך או אי הצורך בלימודי ליבה).

הסקר בישראל

את הסקר בישראל עורכת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), בשיתוף פעולה עם הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה). בנוסף, שותפים לביצוע הסקר משרד החינוך, משרד האוצר, משרד הכלכלה, בנק ישראל והמועצה להשכלה גבוהה. על הסקר מפקחת ועדת היגוי שמיינתה המועצה הציבורית לסטטיסטיקה, וכוללת גם נציגי אקדמיה.

הלמ"ס נבחר להוביל את ביצוע הסקר, בגלל היכולות שלו בביצוע סקרים בסדר גודל מעין זה ובשל עקרונות הפעולה שלו המבטיחים אובייקטיביות, עצמאות ומקצועיות. עם זאת, הסקר דורש פיתוח ועבודה מסוגים שהם חדשים במידה מסוימת גם בלמ"ס, ולכן הביצוע נשען על עקרונות העבודה שמכתיב הקונסורציום, המתבססים על ניסיון מקצועי מצטבר של 30 שנות סקרי מיומנויות של בוגרים בעולם, ומופעלים באופן אחיד בכל המדינות המשתתפות; זאת כדי לאפשר השוואה בין-לאומית ולקבל תוצאות באיכות הגבוהה ביותר האפשרית.

מרכזי מאוד הוא גם תפקידה של ראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך, יחידת סמך עצמאית במשרד החינוך המובילה מחקרים ארציים במערכת החינוך כגון המיצ"ב ואחראית על מבחנים בין-לאומיים כגון PISA. לצורך סקר המיומנויות נוצר שיתוף פעולה מסוג חדש בין שני גופים שעד כה פעלו בנפרד בישראל – הלמ"ס וראמ"ה – וכל אחד מביא חזקות משלו לביצוע סקר מאתגר זה. על סמך ניסיון רב-שנים של ראמ"ה במבחני מיומנויות בין-לאומיים, רשות זו אחראית להתאמה התרבותית והלשונית של הפריטים הקוגניטיויים לישראל, ולבדיקה וצינון של התשובות לשאלות הפתוחות.

הסקר מהווה חידוש מתודולוגי וטכנולוגי חשוב מבחינת הלמ"ס. כך תעבוד הלשכה עם טכנולוגיה ושאלונים שפותחו בחו"ל, שכן מדובר בשילוב ריאיון אישי וסדרה של מטלות ביצוע למרואיינים בוגרים.

עבודת השדה של הסקר החלה במארכ 2013. אז נערך סקר מקדים שבו נאספו למעלה מ-1,900 שאלונים מלאים. הוא יימשך גם במהלך שנת 2014. מאפריל ועד סוף דצמבר יבקרו סוקרי הלמ"ס אצל מדגם מייצג של אנשים מכל שכבות האוכלוסייה בישראל, כשהיעד הוא כ-6,400 שאלונים מלאים בסיום. המרואיינים יתבקשו לענות על שאלון המונה כ-300 שאלות ולבצע באופן עצמאי סדרה של כ-200 תרגילים. בתום הסקר (במהלך שנת 2015) יוכנו דוחות בין-לאומיים ולאומיים שיציגו השוואה של רמת המיומנויות השונות בין המדינות המשתתפות בסקר. בדוחות הלאומיים יושם דגש על המאפיינים המיוחדים של ישראל, תוך הבלטת התוצאות שהתקבלו במגזרים החלשים באוכלוסייה.

מבנה השאלון

שאלון הסקר ממוחשב כולו ומתנהל כך שהסוקר מקריא את השאלות ואפשרויות התשובה, המרואיין בוחר את התשובה המתאימה ואותה מקליד הסוקר. בשאלות שבהן קיים מגוון רב של תשובות אפשריות הנדגם מקבל כרטיסי עזר לבחירה.

השאלון מסודר לפי פרקים שנושאייהם העיקריים:

- לימודים והכשרה
- תעסוקה (והיסטוריה תעסוקתית)
- מיומנויות המשמשות בעבודה (ולא רק מיומנויות היסוד)
- שימוש במיומנויות יסוד בעבודה (קריאה, אוריינות מתמטית ופתרון בעיות בסביבה טכנולוגית)
- שימוש במיומנויות יסוד בחיי היום יום – לא בעבודה (קריאה, אוריינות מתמטית ופתרון בעיות בסביבה טכנולוגית)
- רקע אישי ותרבותי (ובכלל זה: הורים, דתיות, שירות בצבא/לאומי, התנדבות, מעורבות בקהילה)

מהלך המבחנים

לאחר סיום המענה על השאלון (התהליך נמשך בדרך כלל כשלושת רבעי השעה) עוברים לשלב שבו המרואיין משיב בעצמו לסדרה של פריטים קוגניטיביים. את העבודה על המטלות המרואיין מבצע באופן עצמאי לגמרי. אין מגבלת זמן לפתרון התרגילים, ובדרך כלל שלב זה נמשך גם הוא כשלושת רבעי שעה.

פרק זה בסקר מורכב מכלים למדידה ישירה של יכולות קוגניטיביות על ידי פריטי מבחנים שנבחרו משום שהם מייצגים מטלות טיפוסיות הניצבות בפני אנשים בוגרים בסביבות חיים שונות. בניגוד לחלקו הראשון של הסקר המורכב משאלון רקע ובו שאלות פחות או יותר סטנדרטיות לסקרי הלמ"ס, בחלק זה הנדגם עונה על פריטים שהצינון שלהם הוא במונחים של 'נכון' או 'לא נכון'. התרגילים מחולקים לפרקים על פי הנושא (אוריינות קריאה, אוריינות מתמטית ופתרון בעיות בסביבה טכנולוגית). המרואיין מקבל באופן אקראי שניים מנושאים אלו ברמות קושי משתנות. כל נושאי התרגילים לקוחים מחיי היום יום (השוואת מחירים בחנות, הבנת הנחיות לגבי זהירות בנטילת תרופה, הרשמה לאירוע, חיפוש מידע באינטרנט, הבנת תרשים פשוט, מדידת תמונה, קריאת כתבה בעיתון, הבנת תוצאות של בחירות לוועד וכדומה). המרואיינים יכולים להשתמש במחשבון (שהסוקר מספק).

תכנון המבחן לקח מראש בחשבון שחלק מהמבחנים מסוגלים ומוכנים לענות על שאלות המוצגות על מחשב, וחלקם לא, ולכן כל פריטי המבחנים ניתנים גם על חוברות ('מבחני נייר ועיפרון') לנבחנים שמעוניינים בכך או שלא הצליחו בשאלות סינון שהועברו על המחשב. במקרה כזה המבחן לא יכלול את פרק פתרון בעיות בסביבה טכנולוגית אלא אוריינות קריאה ואוריינות מתמטית בלבד.

ניתוח התשובות לשאלות הכתובות נעשה על ידי ראמ"ה. חישוב התוצאות הסופיות לכל הפרק הקוגניטיבי, בין אם במחשב ובין אם על נייר, מבוצע בחו"ל באופן מרוכז לכל משתתפי הסקר, באופן אנונימי לגמרי.

מחקר ופרסום

ממצאי הסקר יאפשרו לבחון מחדש תוכניות לימודים והכשרה מקצועית שמקיימים משרדי הממשלה, מערכת ההשכלה הגבוהה והמגזר הפרטי. כל זאת במטרה לשפר את ההון האנושי ולהתאימו לנדרש בחברה המודרנית.

בקרב המדענים ומקבלי החלטות נתפס סקר זה כאמין במיוחד, בגלל מספר מאפיינים מיוחדים:

- תוצאות הסקר מבוססות על איסוף מידע פרטני של מדגמים מייצגים
- הסקר מנוהל תחת נוהלי בקרת איכות מחמירים מאוד שקבע ארגון ה-OECD הידוע כארגון בלתי תלוי.

- קיים מתאם ישיר בין נתוני מיומנויות יסוד למגוון רחב מאוד של משתנים כלכליים וחברתיים ובכללם: התפלגות הכנסות, שוויון הזדמנויות, מצב תעסוקתי, פרויקט עבודה, מעורבות חברתית, שבירת חסמים ועוד.
- בארצות רבות התקיימו זה כשני עשורים סקרים דומים שנתוניהם ניתנים להשוואה עם סקר זה, והיכולת להשוות בין כל המדינות המשתתפות בסקר (למעלה מ-30) מאפשרת ניתוח תהליכים, שינויים ומגמות.

ארגון ה-OECD מתכנן להפיץ את ממצאי הסקר בכמה אופנים:

- מערך של דוחות בין-לאומיים שבהם יפורטו הפרמטרים המרכזיים והבולטים הנובעים מהממצאים, תוך הדגשת ההשוואה בין המדינות המשתתפות ובליוי פירוט רב של כל המרכיבים הטכניים של אבטחת האיכות של איסוף הנתונים ושל הניתוח.
- מערך של דוחות לאומיים שיכינו המדינות המשתתפות, ובהם יושם דגש על המאפיינים המיוחדים של כל מדינה ומדינה.
- מאגר נתונים פרטני של כל ממצאי הסקר (מוערך בכ-200,000 שאלונים X כ-300 משתנים = כ-60,000,000 נתונים) שיועמד לרשות החוקרים, ובעזרתו ניתן יהיה לנתח נתונים ולעבד עיבודים צוברים באמצעות כלי סטטיסטי שישפיק ארגון ה-OECD.
- יישום אינטרנטי שיאפשר לאנשים פרטיים לענות על הסקר ולבחון את כישוריהם ביחס לאוכלוסייה נבחרת.

מחקר ופרסום בישראל

ועדת ההיגוי של סקר המיומנויות בישראל מעוניינת לצרף לדוח הלאומי דוחות נוספים, שיהיו פרי עבודת ניתוח ומחקר של גופים שונים. אלה ייעזרו באכסניה של ועדת ההיגוי ובמטריית הפרסום של ה-OECD כמעטפת מסייעת לפרסום תוצאותיהם.

כחלק ממדיניות ה-OECD שמאומצת ועדת ההיגוי בישראל, בסיום הסקר מתוכננת חשיפה תקשורתית רבה שתבטא בימי עיון, כתבות במערך התקשורת וכמובן פרסומים ודיונים רבים באינטרנט.

בשנת 2015 אנו מתכננים להעמיד לרשות מערך המחקר בישראל קובץ מקומי לצורכי מחקר עם אפשרות להצלבה עם הקבצים הבין-לאומיים. ניתן יהיה, עקרונית, לבצע על הנתונים גם הצלבות עם מאגרי מידע אחרים, אך פעילות זו מחייבת בדיקות מחמירות מטעמי צנעת הפרט ולכן מחייבת היערכות מוקדמת.

המעוניינים להשתלב בתהליכי המחקר והפרסום ו/או לקבל מידע נוסף, יוכלו לפנות לאיש הקשר ששמו מצוין בסוף המאמר.

סיכום

החברה שלנו מתחבטת בסוגיות קשות של סגירת פערים בחברה, קידום אוכלוסיות חלשות, שותפות בנטל, שוויון הזדמנויות, שבירת תקרות זכוכית בתעסוקה, התמודדות עם שוק גלובלי, מעקב ושמירה על קצב הפיתוח הטכנולוגי, הנגשת מידע לציבור, שיפור החינוך, שיפור התעסוקה והפריון, התאמת העיסוקים לשוק המשתנה, התאמת ההכשרות לצורכי השוק המשתנים ועוד נושאים רבים וחשובים. בעתיד הקרוב נוכל לספק כלי שיוכל להציג חלק גדול מהפרמטרים הללו באופן ברור, אובייקטיבי ושימושי.

תודתנו נתונה לד"ר עדו גל על הערותיו המקצועיות המועילות.

**לשאלות או הערות בנושא הכתבה ניתן לפנות אל:
צביקה אמיר zvika@pbs.gov.il**